

Ковальчук Олександр Іванович,
Бердичівський фаховий коледж
промисловості, економіки та права
Ковтун Валентин Броніславович,
Бердичівський фаховий коледж
промисловості, економіки та права

ЮРИДИЧНА ОСВІТА У БОРОТЬБІ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ

Реформа політичної системи, економічні труднощі і негаразди в суспільстві, підсилені триваючим збройним конфліктом, і похідні від них соціально-політичні процеси вимагають від держави концентрації зусиль, самовідданості, виваженості дій та витримки у прийнятті рішень. Тому юридична освіта не може бути осторонь таких процесів, які відбуваються в державі, а інституції сектору безпеки, зокрема правоохоронні органи мають не допустити антидержавних проявів.

Відповідно до Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність і безпека проголошується найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав та свобод людини – головним обов'язком держави [1]. Водночас Стратегія національної безпеки України (2020 р.) визнала стрімке погіршення криміногенної ситуації національною загрозою, що спричинена зростанням рівня злочинності, воєнними діями, наслідком чого стала беззахисність громадян від злочинних посягань [2].

Варто наголосити, на думку провідних вчених-правників, боротьба зі злочинністю – це активне (з використання усіх законно-доступних засобів, заходів, методів, а в умовах воєнного стану репресивних й збройних) зіткнення суспільства і злочинності з метою забезпечення панування закону і охоронюваних їм інтересів, цінностей, норм поведінки, що передбачає цілеспрямовану наступальну діяльність суспільства на саму злочинність, її причини та умови; осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення, а також захист людей від протиправних посягань [3, с. 151]. Такий вид діяльності є одним із видів соціальної, основним завданням проведення якого виступає протидія кримінальним протиправним явищам і процесам. Зрозуміло, що боротьба потребує належної організації, а поєднання зусиль держави, в особі інституцій сектору безпеки, і громадянського суспільства дасть очікувані результати. Однак цього буде мало, якщо не скоординувати і не узгодити дії, що передусім характеризуються наявністю спільних цілей та завдань у

сфері боротьби зі злочинністю. Таким чином, боротьба зі злочинністю як різновид соціально-правової діяльності полягає в тому, що правильно сформульовані цілі визначають основні напрямки боротьби із цим явищем, виступають фактором, який мобілізує, служать критерієм оцінки ефективності діяльності правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю.

Безперечно, вища освіта, професіоналізм – ці питання постають на чолі гуманітарної політики всіх провідних країн світу, адже висококваліфіковані фахівці зумовлюють стабільність економіки та розквіт держави. І це не суто український феномен. Ситуація в країнах близького та далекого зарубіжжя свідчить, що внутрішній спокій в державі можна зберегти настільки, наскільки професійно готова до цього поліція. Реалії сьогодення висувають нові вимоги до знань, умінь і індивідуальних якостей персоналу сектору безпеки, особливо – керівників різного рівня. У центрі прогресивних світових концепцій управління персоналом у поліції зарубіжних країн головне місце посідає людина, працівник органу чи підрозділу, який розглядається як найбільша цінність. Сучасні системи управління орієнтовані насамперед на підвищення професійного й особистісного рівня, розвиток загальних і спеціальних компетентностей працівників та максимального їх використання у сфері професійної діяльності в інтересах суспільства і держави.

Більше того, відповідно до Кіотської декларації щодо розширення можливостей попередження злочинів, кримінального правосуддя та верховенства права (Чотирнадцятий Конгрес ООН із запобігання злочинності та кримінального судочинства, Кіото, Японія, 2021 р.) головною метою боротьби зі злочинністю є визначення її закономірностей, виникнення і функціонування, розкриття можливостей суспільства щодо її попередження, адже на початку ХХІ ст. головним завданням усіх наукових розробок має стати зміцнення теорії з практичною діяльністю, надання останній більшої наукової обґрунтованості, надійних засобів удосконалення. Таке завдання безпосередньо стосується й юридичної науки [4].

Тому, у межах реалізації Плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України (2023 р.), відомчі заклади вищої освіти послідовно здійснюють заходи спрямовані на усебічне вирішення комплексу питань, пов'язаних із пошуком адекватних відповідей на нагальні кримінальні загрози, в умовах трансформації. Наприклад, серед базових принципів діяльності поліції – розширення комунікації з населенням. Через усвідомлення цієї гуманістичної ідеології мають вирішуватися основні завдання, що

постають у процесі здійснення правоохоронної діяльності – захист прав людини, попередження і розкриття кримінальних правопорушень, охорона громадського порядку і супутні складові – удосконалення чинного законодавства, розвиток матеріально-технічної бази та інфраструктури в цілому [5].

Відтак, вивчення спеціальних дисциплін (кримінальне право, кримінологія, кримінальний процес, криміналістика, оперативно-розшукова діяльність та ін.) є важливими складовими професійної підготовки не лише юристів, а й спеціалістів, які безпосередньо приймають участь у боротьбі зі злочинністю (соціологи, психологи, економісти, педагоги та інші фахівці). Юридичними знаннями кримінального блоку мають володіти працівники Національної поліції України, суду, прокуратури, установ виконання покарань та ін. Без уміння оперувати сучасними юридичними знаннями неможливо розробляти та здійснювати заходи запобігання, виявлення та припинення кримінальних правопорушень, творчо використовувати позитивний досвід у цій справі іноземних країн, міжнародно-правові акти, зважаючи на організований і транснаціональний характер злочинності.

Цілком підтримуючи державну політику у сфері вищої освіти, перспективи реформаторського курсу, спрямованого на якісне оновлення змісту національної системи освіти, наближення її потенціалу до сучасних світових стандартів, в науково-академічному середовищі та й практиками неодноразово висловлювались застереження з приводу радикального, а інколи й помилкового реформування сектору вищої освіти, в якому забезпечується здобуття освітнього рівня бакалавр, магістр, доктор філософії за спеціальністю 081 «Право».

Зазначене дискусійне питання досліджувалось у наукових розвідках фахівців правознавства, обговорювалось на робочих нарадах, засіданнях профільних парламентських комітетів, круглих столах, вебінарах, де серед критичних зауважень висловлювались й аргументовані пропозиції щодо збереження найкращих освітянських традицій.

По-перше, необґрунтованим сприймається поділ юридичних професій на дві групи з виокремленням, так званих «регульованих» (суддя, прокурор, адвокат, нотаріус). Критерії такої диференціації не позбавлені алогічності. У межах кожної професії є свої особливості, але є й спільні риси, які свідчать про доцільність та необхідність їх об'єднання в єдину професійну групу фахівців галузі права. Запропоновані ознаки додаткової урегульованості або самоврядності

не можуть свідчити про необхідність віднесення тільки чотирьох юридичних професій до групи елітних або найбільш повноцінних. Таке звуження загрожує створенню іміджевого дисбалансу в професійному колі.

По-друге, не сприймається у середовищі науковців тенденція, сформована у дискусіях з приводу обмеження права на здобуття юридичної освіти представниками сектору безпеки, які виконують відповідальні, доленосні для всієї країни завдання із захисту прав та свобод членів українського суспільства. У такому ракурсі, ігнорування Державного класифікатора юридичних професій не варто оминати або, ще гірше, ігнорувати. У радикально налаштованих авторів сучасної освітньої реформи немає відповіді на принципове питання – чому один правоохоронний орган повинен мати висококваліфікованих фахівців для роботи у галузі права (прокуратура), а решта (Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України, Національна поліція України, Служба безпеки України, Бюро економічної безпеки), які також є правоохоронними органами, повинні користуватися іншими освітніми стандартами.

По-третє, викликає серйозне занепокоєння перспектива втрати іміджевості професії правоохоронця, особливо працівників слідчого апарату. За даними статистики, саме на слідчих Національної поліції України припадає найвагоміша частина (понад 95 %) усіх кримінальних проваджень, від якості розслідування яких залежить доля десятків та сотень тисяч потерпілих від насильства, шахрайства тощо [6]. У разі відмови професії слідчого від базової вищої освіти виникає питання: як прокурор здійснюватиме процесуальне керівництво слідчим, який не є «повноцінним» юристом? як суддя із представниками захисту будуть «об’єктивно критично оцінювати» докази, надані фахівцем з іншою, «не зовсім» юридичною освітою?

По-четверте, у варіанті Концепції розвитку (реформування) юридичної освіти [7], запропонованому до громадського обговорення, значну увагу приділено якості освіти та об’єктивності оцінювання знань у державних відомчих вишах, проте оминаються питання якості надання освітніх послуг у галузі права непрофільними освітніми закладами.

Таким чином, в умовах сьогодення із розумінням сприймаються труднощі та особливості сучасного етапу реалізації освітньої реформи в правоохоронній сфері з огляду на нестачу кваліфікованих кадрів й системні кризові явища зумовлені війсьними діями. Разом з цим, висловлюємо сподівання на незмінність реформаторського курсу у напрямі національної системи вищої освіти, на обґрунтованість та

виваженість законодавчих рішень, які б отримали підтримку в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-zatverdiv-strategiyu-nacionalnoyi-bezpek-63577>
3. Кримінологія : підручник / за заг. ред. В. В. Чернея та О. М. Джужі. Київ : ФОП Маслаков, 2020. 612 с.
4. Кіотська декларація щодо розширення можливостей попередження злочинів, кримінального правосуддя та верховенства права: на шляху до виконання Програми сталого розвитку до 2030 року : прийнята 14 Конгресом ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя (Кіото, Японія, 7–12 берез. 2021 р.). Нью-Йорк : ООН, 2021. 22 с. URL: <https://bit.ly/31njfxd>
5. Тичина Д. М., Грицюк І. В. Концептуалізація державної політики у сфері правоохоронної діяльності: теоретико-правовий підхід. *Київський часопис права*. 2024. № 1. С. 41–47.
6. Кримінальна ситуація в Україні в умовах війни: основні тенденції. 2022 рік : монографія / авт. кол.: М. Г. Вербенський, О. Г. Кулик, І. В. Наумова та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 388 с.
7. Концепція розвитку юридичної освіти. *Міністерство освіти і науки*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika>